

E9. Forfædrene drak, ofrede og festede i store offertempler: Et sjældent jernalderkultsted er fundet i den sønderjyske muld

Poul: Det store drikkegilde er gået i gang. Vi er omkring år 300 ved den religiøse plads i Fæsted, et kultsted i Sønderjylland. Glassene klingrer, og latteren lyder her i det højløftede rum fyldt med levende lys. Kvinder og mænd i farverige, vævede klæder skåler for et godt år, for velstand og frugtbarhed og lykke i krig. Inden aftenen er omme, vil de sammen forlade festlighederne. De vil tage deres fakler, og i et optog vil de gå fra den levende side af kultpladsen og træde ind i det store offertempel på den døde side.

Louise: Du lytter til *Obscuritas: Den mørke danmarkshistorie*. Midt på en stor mark nær Fæsted har arkæologer i al hemmelighed udgravet en kultisk bygning.

Lars: Jeg tror, det handler om noget med, at man har mødtes. Den befolkning, der nu en gang har været tilknyttet dette herred, som vi kan kalde det. Det hedder jo Frøs Herred i dag. At man er kommet tilrejsende i perioder for at udøve sin religion.

Louise: Et tempel fra jernalderen, hvor vores forfædre har ofret kostbare genstande.

Lars: Lige nu har vi godt og vel 2200 fund.

Louise: Våben og guld, der i hobetal er dukket op af jorden siden 2018. Et vigtigt religiøst sted i fortidens Jylland er blevet opdaget.

Lars: Jeg sidder faktisk og bearbejder ting fra Fæsted.

Louise: Lige nu?

Lars: Ja. Altså sagens data. Og laver budgetter og søger penge til konservering.

Louise: Jeg har taget turen hertil. I Museet på Sønderkov bliver jeg mødt af chefarkeolog, Lars Grundvad. Taler vi om års arbejde, eller hvad taler vi om?

Lars: Jeg tror faktisk aldrig rigtigt, at jeg skal regne med at blive færdig med Fæsted. Der vil være nogen, der skal tage over efter mig engang. Det må vi se. Det er også et spørgsmål om hele tiden at finde finansiering og timer til det. Så der er virkelig meget. Nu har jeg brugt 6 år på det indtil videre on and off og enormt mange fritimer. Det er en del af det.

Louise: Vil du ikke prøve at beskrive, hvad vi ser på her?

Lars: I denne specifikke montre har vi så udstillet de første lanser og spydspidser, vi fik tilbage. Og der har vi valgt at udstille de små genstande, de små spydhoveder og lansehoveder, fordi det ligesom var det, som første konserveringsprojekt rummede. Og det, vi egentlig ønskede at vise med det, er den destruktion, som våbnene har undergået. Det er faktisk noget hele pladsen har undergået. Det lyder sådan lidt klichéagtigt, men det er sådan, at vi deler pladsen op i en "levende verden" og en "død verden". Og det gør vi ret lavpraktisk i dag via læhegnet, der er nede på pladsen. Men det er jo en nyere konstruktion. Men alt, hvad der er vest for dette læhegn, det er bare destrueret ret omfattende cirka efter hver generation. Så har man taget det givne offerhus eller tempel, eller hvad man nu skal kalde det, og pillet det ned, brændt det, destrueret det på en eller anden måde. Og så har man sammen med det hus taget en masse genstande. Og så har man enten ofret, da man destruerede, eller da man rejste et nyt. Og det er svært at sige, fordi man har rejst det nye hus lige oven i det gamle. Det betyder faktisk, at vi har haft 15 faser af dette offerhus, der er rejst 'pretty much' samme sted.

Louise: Hvad er det for en fortælling? Disse ting, I har fundet... Hvad er det, der er foregået ude i dette område i Sønderjylland?

Lars: Lige dette med våbnene og med destruktionsen af disse offerhuse og sådan handler nok om religion. Men en religion, vi ikke helt formår at forstå endnu. Men det er jo så det, vi skal bruge vores udgravning til. Jeg skal lige op at hente udgravningsbilnøglen. Vi kan lige så godt køre i vores.

Louise: Sammen tager vi turen, Lars og jeg, ud til marken i Fæsted i udgravningsbilen, der har været på overarbejde de seneste fire år, for at forestille os de scener, de kulturelle ceremonier, der har udspillet sig lige her i Sønderjylland.

Lars: Omkring århundredet eller måske lidt før Kristi fødsel har man det, der hedder en pragtvogn. Lidt à la dem fra Dejbjerg Mose, som man kan se på Nationalmuseet. Faktisk vil jeg gå så langt som til at sige, at den er nærmest identisk med dem, I har på Nationalmuseet. Og sådan en har man også haft ved Fæsted. Og den vogn destruerer man som det første, håndfaste bevis, vi kan se, på en deponering derude. Der er en afbrænding. Den er sådan helt tydelig. Den har vi udgravet. Men der er også en deponering inde i et hus. Og det er første gang, tingene begynder at ske inde i et hus derude. Indtil da har det handlet om store bål udenfor. Så begynder det at gå stærkt. For så begynder man at anlægge disse store offerhuse derude. Og de er sådan helt ens igennem 550 år. Og det starter, lad os sige, i første århundrede efter Kristus.

Louise: Er de i brug over cirka 500 år?

Lars: Ja, men bliver skiftet ud mindst 15 gange, hvor man piller dem ned eller brænder dem, destruerer dem, virkelig mishandler dem. I hvert fald med moderne øjne. Og som vi ser det, ofrer man i forbindelse med anlæggelsen af det nye hus en masse genstande. Og det er jo så det, vi kan se i løbet af Romersk Jernalder. Og det har vi ikke nogen ret gode dateringer af endnu, fordi våbnene ikke er færdigkonserverede. Men hvad der ligner noget, der er samtidig med disse store jernalderofringer i moserne, så har vi også våbendeponeringer af forskellige faser i de huse vi ser.

Louise: Kan du give mig nogle overskrifter på dette førkristne univers? Religion, mytologi... Hvad er overskrifterne her?

Lars: Indtil for ganske nyligt ville jeg selvfølgelig, fordi vi har så mange våben, have sagt, at det handlede om ofringer til en krigsgud. Det har vi jo i jernalderen beskrivelser af fra romerne: At man ofrer våben efter slagene og i og for sig også de døde. Så der ville jeg have sagt noget à la det, vi forstår som Tyr. Men det ser vi ikke rigtig udtrykt på andre måder hernede. Det, som vi til gengæld stadigvæk kan se, er, at hvis vi analyserer stednavnene, så har vi jo stednavnet Frøs. Hele herredet, vi kører i lige nu, hedder Frøs Herred, og det vil være en omskrivning af Frej. Så der er i hvert fald et stort element af frugtbarhedskult hernede. Der kan man sige, at Tacitus og de beskrivelser, han skriver århundredet før Kristus, igen bliver relevante. Han beskriver for eksempel bru- gen af en helligvogn, som man har omkring en guddom, der kaldes Nerthus, som skal

forstås som en frugtbarhedsgud. Og hvis det er lige omkring Kristi fødsel, så kan man sige, at vi i hvert fald har et meget stærkt minde om frugtbarhedskult hernede. For herredet hedder Frejs, og vi har måske et ældre spor efter frugtbarhedskult i form af den vogn, der er blevet destrueret i et stort hus hernede. Så frugtbarhedskult er nok det, jeg ville ligge mine penge lige nu. Det er også fordi, vi begynder at få nogle fund, som er en lille smule yngre end dem, vi skal se, fra lige omkring år 700 efter Kristus. Det vil være noget, som vi skal ind og argumentere for skal knyttes til Freja. Det kan potentielt være noget meget alsidigt, og det behøver ikke være én gud, man har dyrket konsekvent på én plads. Det kan godt være hele paletten af de guder, vi kender til. Det er jo privat jord hernede, så det er jo overgået til landbrug igen nu. Så jeg synes lige, vi skal skifte sko og så gå derop.

Louise: Der er stadig mange løse ender i fortællingen om Fæsted, men en af de nyeste opdagelser er, at det ser ud til, at kultstedet har været opdelt i to sider: en levende og en død. Går vi på den levende eller den døde side nu?

Lars: Nu er vi på den levende side. Og det var faktisk noget, vi døbte det ret hurtigt. For når disse metaldetektorførere går, så søger de selvfølgelig med deres metaldetektor. Men især Marie har en kæmpe kærlighed for at lede efter glas. Det er sådan næsten en udfordring. Jeg tror næsten nogle gange, hun går mere og søger efter glas end metal. Ej, det gør hun ikke. Men hun er virkelig god til det. Og det betyder, at hun faktisk finder meget glas herude. Glasskår. Og det er jo så fra disse romerske drikkeglas, som er blevet importeret herop til. Og noget af det, der også kendetegner dette levende område, er, at der altså er mange spor efter udveksling med Romerriget. Og det er jo drikkeglasene, som jeg nævnte, men der også mange romerske sølvmonter. Og Fæsted som helhed har også et par romerske guldmønter. Jamen, der er bare alt. Vi har spor efter en stor næsten 'human size' figur i bronze, som er blevet hugget op. Og så er den så spredt ud i jorden. Så det har vi også. Der er bare alt.

Louise: Der har været fest og glade dage her, hvor vi går nu.

Lars: Ja, lige på denne side har der. Og det har der været igennem nogle århundreder. Noget af glasset, har vi tegn på, er kommet helt fra Egypten, så det er et kæmpe netværk, man skal forestille sig. Lille Fæsted. I dag er Fæsted en række af huse og gårde, men engang har det bare været et nøglepunkt i Jylland. Dem, der har med Jelling at gø-

re, siger jo, at Jelling var det vigtigste punkt i hvert fald i Vikingetiden. For der har vi det store Jellingemonument. Hvis jeg skulle vælge at sidde et sted i Vikingetiden, så havde jeg valgt at sætte mig her. For så har du trukket alle skatter ud af folk, der skulle igennem Jylland. I hvert fald indenlands. Men det så et skænderi, hvor jeg måske er lidt farvet af, at jeg er, hvor jeg er. Men man kan sige, at i denne udveksling, der har været med romerne, er der også nogle kedelige aspekter.

Louise: Op af mulden, i et af stolpehullerne fra kulthuset, her på den levende side af pladsen, dukkede der også en dystre tilføjelse til fortællingen op. En mørk side af det liv, de festligheder og den store rigdom, der har været her på stedet.

Lars: Og nu kalder vi det 'det levende' herovre. Det lyder glad og dejligt det hele, men en del af udvekslingen har også været slavehandel. Og det er jo også en historie, man ikke skal glemme. Det er selvfølgelig ikke mange spor, vi har af det. Men vi fandt i 2018 den ene halvdel af et slavelænkesæt.

Louise: Håndlænke?

Lars: Nej, det er ankellænker, sandsynligvis. Og der valgte vi at tage jern ud til nogle små analyser, som så er udført af en, der hedder Arne. Og han har så kunnet vise, ud fra det jern, som lænken er lavet af, at lænken sandsynligvis er produceret i England. Der ved vi jo takket være romerne selv, at de har haft store slavemarkeder i det, der er London i dag. Så hvis man nu skal gætte lidt, så har en del af det netværk, som dem, der har siddet i Fæsted, har været en meget aktiv del af, også involveret slavehandel. Om det så er englændere, eller hvad ved jeg, der er endt i Danmark, eller danske mennesker - bønder eller krigsfanger, eller hvad der nu er kommet - som er endt i England, det ved jeg ikke. Og det er egentlig heller ikke så vigtigt. Det er mere dette kedelige aspekt, vi lige skal have med. At det ikke er det hele hernede, der er fryd og gammen og sjove destruktions af våben og så nogle ting. Der er også nogle kedelige fortællinger her.

Louise: Vil du ikke, prøve - så godt, som vi kan komme til det - at beskrive? Hvis vi forestiller os, at vi stod her på et tidspunkt, hvor der har været et stort kulthus eller tempel, hvordan havde der så set ud her omkring os?

Lars: Jamen, det er faktisk skidesvært. Vi havde jo egentlig håbet, at vi skulle finde, lad os sige, et kæmpestort hegn, en palisadeagtig sag, rundt om. Og vi har trukket nogle søgegrøfter for at se, om vi kunne finde det. Det kan vi ikke. Men hvis vi nu tager udgangspunkt i den yngre del af Jernalderen, tiden lige før det bliver forladt, så skal man forestille sig et offerhus på den ene side og så et "bolighus", et "festhus", på den anden side. Altså dette med det døde og det levendes side. Det ser ud til, at de har stået sådan to og to i alle faser. I hvert fald på det, vi kalder "den levende side", ser det ud til, at festhuset kan have været kalket hvidt, som er noget lidt atypisk. Jeg kender faktisk ikke til nogen eksempler, der er så gamle i Danmark. Kommer man højere op i tid, i Vikingetid eller Yngre Germansk Jernalder, så ved vi, at stormandsstederne har været kalket hvide. Men vi har i hvert fald fundet kalkspor i stolpehullerne i væggene, og der er også noget, der viser spor på det i de gulvlag, vi har bevaret herude. For vi er så heldige at have nogle rester af gulvlag. Så: Store flotte huse, som har skinnet hvidt mod horisonten, når man har rejst langs denne række af gravhøje. Så det været nemt at finde.

Louise: Hvor høje har de været?

Lars: Det ved jeg ikke. Der er ikke noget til hinder for, at man kunne sige to "etager". Stokværk. Men det er ikke noget, vi kender andre eksempler på. De stolpehuller, vi har udgravet herude, er jo gravet igennem et muldlag, hvis tykkelse vi ikke kender. Men så er de også, kan vi se, gravet gennem det kulturlag, der er her. I hvert fald i den yngste fase. Derudover er de gravet yderligere op mod 1,40 meter ned i undergrunden. Så du skal lægge 1,40 meter og cirka 50 centimeter sammen. Så nogle af stolpehullerne er hen mod 2 meter. Så du og jeg har kunnet stå helt tildækket i et stolpehul. Og de bærer så en tagkonstruktion. I hvert fald på et hus, hvor vi kan se, at nogle af stolperne har været brændt, så sporene efter dem er meget tydelige. Det er nærmest hele egestolper, så det er et virkelig omfattende byggeri. Og det har man gjort 15 gange.

Louise: Hvem er kommet hertil? Hvem har brugt dem?

Lars: Jeg tror, det handler om, at man har mødtes. At den befolkning, der nu en gang har været tilknyttet dette herred, som vi kan kalde det. Det hedder jo Frøs Herred i dag. At man er kommet tilrejsende i perioder for at udøve sin religion. Og en del af denne udøvelse kan have handlet om at ofre disse våben, man måske har taget med hjem fra disse store slag, så man har fået lov til at ofre sine krigsbytter lokalt. Men hvor stort om-

rådet er, det forstår vi ikke helt. Men vi har prøvet at lave det, der hedder udsynsanalyser. Det har vi lavet i samarbejde med en, der hedder Kristian. Og han har taget udgangspunkt i at sige: Hvis man står oppe ved gravhøjen, og hvis man er 1,70 meter høj, hvor langt kan man så se ud i landskabet? Og der passer det faktisk med den viden, vi har, om samtidige bebyggelser. Og det er ret langt, man kan se, for vi er ret højt i et ellers ret fladt landskab. Men hvis man er deroppe, kan man se helt ned til det nuværende Sønderjylland. Eller i hvert fald til Haderslev Museums ansvarsområde, som ligger ret tæt herpå. Og man kan se helt over på den anden side af nogle ret vandførende åløb, der ligger nord herfor. Helt over på den anden side. Og der er nogle teorier, der siger, at det man det man ser, også er det, man ejer, eller i hvert fald har en eller anden form for kontrol over. Så det kunne godt være området, hvor de mennesker, der har boede inden for det, er mødtes og har haft deres fester og deres seancer. Altså, hvad de nu engang skulle gøre for at gøre guderne så glade, at man godt kunne have et fedt liv her.

Louise: I templet på "de levendes side", har der været ofringer der? Er det kun fester og drikkeri og så videre?

Lars: Det er faktisk årsagen til, at jeg ikke kalder det et tempel herovre på "de levendes side". Jeg kalder det mere et bolighus, for på mange måder minder det om det, vi ville se på de fleste andre pladser. Det er bare meget velfunderet. Og så er de genstande, vi finder - ikke disse ofrede sager - små spor efter meget høj velstand. Så det er i muldjorden, hvor mange af tingene er blevet pløjet op, at vi finder guldringe, importerede spande eller romerske importkar, glas. Vi finder råglas: Altså spor efter, at man selv har lavet håndværket omkring glas her. Så denne side, "den levende side", har ikke så meget med ofringer at gøre. Det har noget at gøre med at leve et rigt liv, i virkeligheden. Rent materielt. Det er et meget stort netværk, der er afspejlet i det, vi ser.

Louise: På et tidspunkt har de så, jernalderens mennesker, måske en Odin-, Frej eller Freja-kult, i deres farverige, vævede klæder og med deres kostbare genstande bevæget sig fra "den levende side" over til "den døde side". Hvornår er man taget derhen?

Lars: Jamen, det ved vi jo ikke. Vi har udtaget til pollen, så vi måske kan sige noget om, hvilken sæson eller i hvert fald hvilke tider på året, man har gjort det. Jeg tror faktisk aldrig, vi kommer så tæt på det. Men man kan sige det sådan her: Det er i hvert fald sket 15 gange, for huset er pillet ned eller destrueret 15 gange. Og det er sket på 500 år. Så

det i hvert fald sket med en vis hyppighed. Og man må antage, at man ikke har gidet rive sit hus ned hver gang. Så må man også lige tillægge det nogle besøg. Så jeg vil vurdere, at man har besøgt dette døde område ved særlige lejligheder hvert år. Det ville være det bedste bud. Og så har man måske ikke nødvendigvis ofret hvert år. Man kan også godt have ofret ting, vi ikke ser i dag. Vi finder mange knogler herude i disse kulturlag fra større pattedyr, heste og kvæg. Så det kan også godt have noget at gøre med, at man simpelthen ofrer dyr. Det har vi jo kilder på fra Vikingetiden. Man skal ikke altid være alt for forsigtig med at bruge de kilder, man har tilgængelige. Også selvom de ikke lige helt passer dateringsmæssigt. Hvis det er det, man har, må man ligesom forsøge at trække noget god viden ud af det.

Louise: Og med den viden og de ting, I har fundet ind til videre, hvis du så forestiller dig, at du træder ind i dette offerhus, og en af disse ofringsceremonier skal til at gå i gang... Nu leger vi jo bare med tanken, men hvad kunne du forestille dig? Hvordan ser det ud derinde?

Lars: Vi har jo dette med de hvide gulve. Der er tegn på det i nogle af faserne. Så man skal måske forestille sig et hus, som har været rimelig oplyst. Ved de første ofringer, vi udgravede - disse omkring 400 inde i husene - er der noget, der tyder på, at når man har trådt ind i huset - der er to døre, som står over for hinanden midt i huset - har man stukket sin lanse eller sit spyd ned omkring den første tagbærende stolpe, man er kommet til. Og så har stagen enten stukket op, ellers har man knækket den af. Det kan vi ikke afgøre. Så det første tagbærende stolpesæt inde i huset har måske været lidt voldsomt at se på med mange våben, der er stukket ned i jorden omkring selve stolpen. Og så må der jo have været en vis rigidom til stede, for en af de ting, der er ofret derinde, er denne guldhalsring. Og min tolkning har jo været, at noget af det, der er ofret, måske er krigsbytteofringer. Men noget af det må også være det, man i den kristne kirke kalder relikvier. Altså hellige genstande. Det er lidt af det samme udtryk, men når man har endt relikviets brugstid, så ofrer man det i forbindelse med opførelsen af det nye. Så jeg har sådan en ide om, at det er noget med nogle voldsomt lyse rum med levende ild, selvfølgelig. For vi finder tegn på ild. Husene er brændt, men der har sandsynligvis også været levende ild, som man har skullet kontrollere lidt bedre end den sidste afbrænding. Og så ville jeg forestille mig mennesker derinde i farverigt tøj.

Louise: Hvorfor i farverigt tøj?

Lars: Der er jo nogle analyser af samtidens klædedragt, som viser, at det faktisk kan være ret farverigt, det, der kom ud. Og med flotte vævninger. Det er jo ikke alle, der har haft det til rådighed, men de tekstiler, vi finder, er sgu flotte. Der er ikke mange i dag, der gider lave så pæne tekstiler i hånden. Så det er altså virkelig flot håndværk. Og man skal forestille sig sådan et billede af, at det hele spiller samme. Man mødes jo nok ikke i sit grimme tøj, når man skal ofre. Derfor har jeg sådan en ide om, at man træder ind i dette hus klædt på til det hele, ligesom hvis man træder ind i en kirke i dag. Så har jeg fået at vide af min mor, at jeg ikke skal komme flere gange i shorts. Så det kunne man sammenligne det lidt med.

Louise: Og når så selve ofringen skal til at gå i gang, forestiller jeg mig sådan en russ-stemning. Altså, at stemningen måske er høj og lidt oppe at køre.

Lars: Jeg havde faktisk sådan et formidlingstiltag herude, hvor jeg gerne ville have lavet en model af hele landskabet. Og det er faktisk lavet for noget af det. Sådan nogle små husmodeller, dioramaer, vi har fået lavet. Og der ville jeg gerne have lavet "den levende side" og "den døde side". Men fra "den levende side" skulle der være en sti over mod "den døde side." Og ude omkring huset på "den levende side" skulle der være en masse mennesker, som egentlig bare havde gang i at drikke alkohol. Så liv og glade dage, ikke? Og så på et tidspunkt, takket være disse levende ildfakler, og hvad ved jeg, så er man måske gået i en eller anden form for procession imellem de to huse. Der er 100 meter, 'give or take'. Man går måske ind i sådan en anden mental tilstand, når man træder fra denne festlige begivenhed over til det sted, hvor man skal til at ødelægge. Transcendende tror jeg ikke helt, det har været, men der har helt sikkert været en ekstremt ophøjet stemning. For det har på mange måder været en voldsom begivenhed.

Louise: En vigtig del af at forstå, hvad denne ofring har indebåret, er jo ødelæggelse og voldsomhed. Hvad ligger der i det?

Lars: Nogle mener jo, at når man ødelægger en genstand, så giver man det videre til efterlivet. Man dræber det rituelt. Og det er jo nogle forklaringer, der er lagt på disse store moseofringer igennem nærmest al den tid, der er blevet forsket i dem. Og det er selvfølgelig også noget jeg prøver at ligge ned på vores. Alt er ødelagt, og der må være en årsag. Om vi så skal sige, at det er fordi, man giver det videre til efterlivet... Det må der

være nogle religionshistorikere, der går ind og tolker rigtig fedt på. Men det er i hvert fald billedet vi også ser her. Lige såvel som det er i de store vådbunds-ofringer, der er rundt omkring.

Louise: Hvad er det vigtigste, du har lært, og hvad er den vigtigste viden, du har fået i forhold til forståelsen af disse menneskers liv? De mennesker, der er kommet hertil. Deres liv.

Lars: Altså, hvis man skal trække noget personnært ud af det? Er det det, du tænker på? Så tror jeg faktisk, at det er denne historie om slaven. For det har været sådan lidt et omdiskuteret punkt i dansk arkæologisk og også historisk forskning i mange år. Har vi beviser på slavehandel, og hvor langt tilbage kan vi trække disse beviser? Og nu har vi lige pludselig sådan en potentiel 'smoking gun' i forståelsen af et sammenspil mellem Romerriget og det, der lå udenfor Romerriget. Og alle disse våbenofringer... Jeg er egentlig vikingetidsnørd, og jeg må indrømme, at noget af det, jeg helt tilbage i sin tid, da jeg var barn, synes var fascinerende, det var vikingerne som hærgende og slemme mennesker. Det var spændende. Og det var våben jo en del af. Så jeg har også en stor interesse i våben. Så at prøve at komme ind og forstå, hvordan disse våbenofringer er udført, er jo ikke noget, jeg har fundet ud af endnu. Men det er noget af det, jeg gerne vil dykke meget intensivt ned i. At prøve at forstå, hvorfor de er udført. Og hvorfor har vi et billede her, som er så anderledes i forhold til, hvad vi ser ude i Østjylland og på Fyn med moseofringerne? Hvorfor har vi noget, der er så markant anderledes her?

Louise: Hvordan anderledes?

Lars: Alene det, at der ikke er en mose her. Det er udført på tør jord. Hvorfor har man haft helt andre traditioner her? Kan det være fordi, at den jyske højderyg faktisk opdeler Jylland i et Vestjylland og et Østjylland, som har forskellige ritualer? Er det bare så simpelt, at det er noget regionalt? Eller er det forskellige ritualer, som afhænger af hvilken guddom? Eller er det fordi, der er en dateringsforskel? Der er så mange interessante spørgsmål i det, som jeg er nødt til at dykke ned i, for at jeg kan give dette svar på, hvad det mest interessante er. For jeg tror, at jeg, hver gang jeg sammen med mine kolleger dykker ned i et emne, så vil jeg give dig nyt svar. Fordi det er det, jeg synes er det fedeste lige nu, når jeg er i det. Nu har jeg lige udgivet en artikel om slavelænken, og så

det altså det fedeste. Om to år, når vi er dykket ned i disse våben, så er det nok det svar, jeg vil give dig.

Louise: Der er altså en masse spørgsmål, som du skal dedikere resten af dit arbejdsliv til at få svar på?

Lars: Det tror jeg.

Poul: Du har nu lyttet til historien om kultstedet i Fæsted. Der er meget, vi endnu ikke ved om det religiøse sted i Sønderjylland, som for nylig er blevet opdaget. Men for hver metaldetektor, der bipper, for hver spydspids, der graves frem, og for hver fodlænke, der undersøges, bliver en helt utrolig fortælling om fortidens kultiske ceremonier, drikkegilder og voldsomme ofringsritualer langsomt stykket sammen. En fortælling om liv og fest og om død og ødelæggelse.

Louise: Obscuritas er produceret af Louise Lindblad for Vores Tid med støtte fra Demant Fonden. Redaktør er Rikke Caroline Carlsen. Du kan finde flere podcasts om historie ved at søge på Vores Tid i din podcast-app.